

วรรณคดีमुखปาฐะ: นิทาน ตำนานและเพลงพื้นบ้าน

THZ1302 แนวทางการศึกษาวรรณคดีไทย

สัปดาห์ที่ 4

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัณย์ภัทร์ บุญฮก

หัวข้อในการบรรยาย

- ลักษณะและความสำคัญวรรณคดีมอญปาฐะ
- เรื่องเล่าพื้นบ้าน : นิทานและตำนาน
- ร้อยกรองพื้นบ้าน : เพลงพื้นบ้าน

1. ลักษณะและความสำคัญวรรณคดีมุขปาฐะ

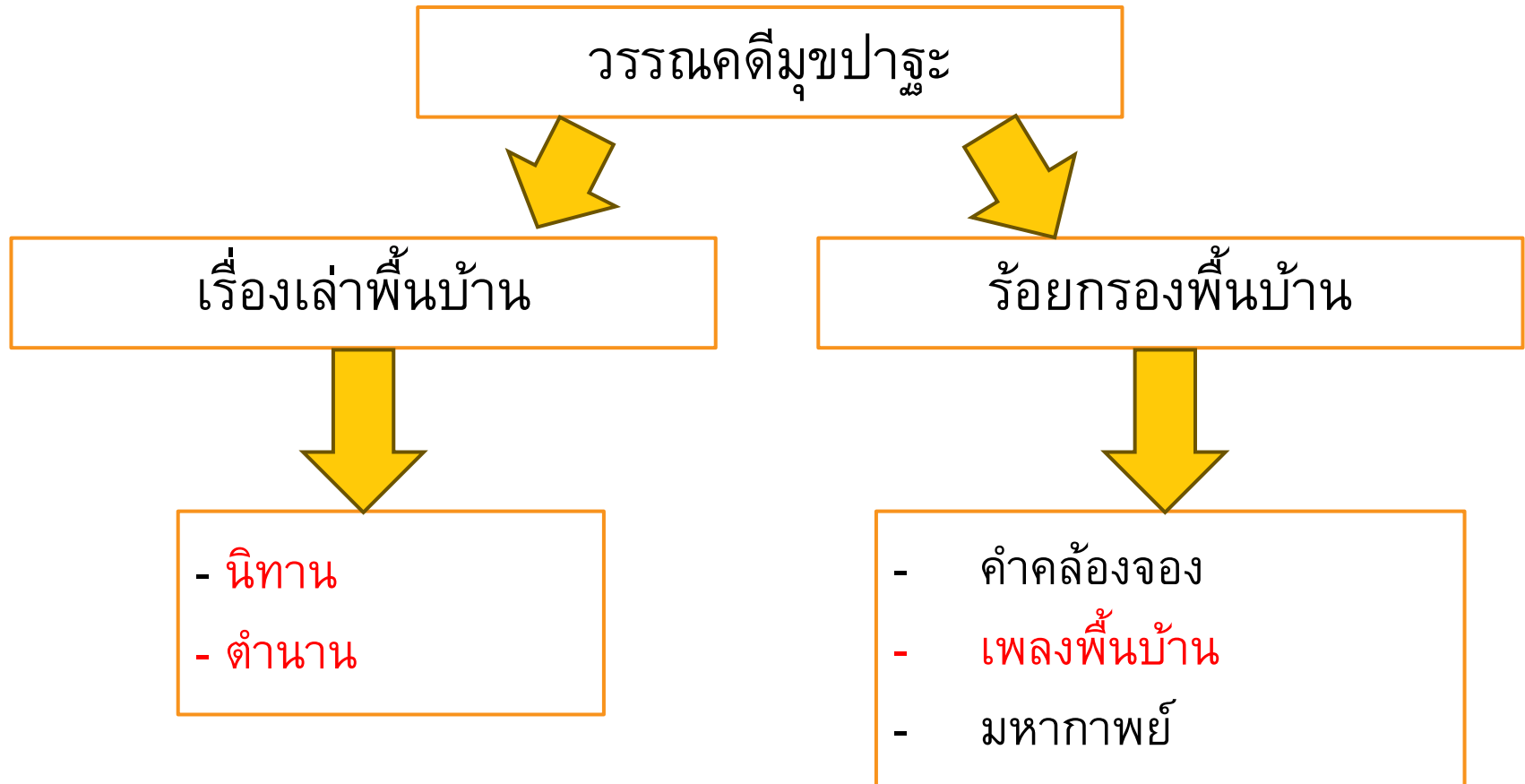
- วรรณคดีมุขปาฐะ (oral literature) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์มาช้านาน
- จุดกำเนิดของวรรณคดีประเภทนี้น่าจะมาจาก
 - การประกอบพิธีกรรม
 - การร้องเล่นของคนในอดีต
 - พัฒนาต่อเนื่องมาจนมีความซับซ้อน

1. ลักษณะและความสำคัญวรรณคดีमुखปาฐะ

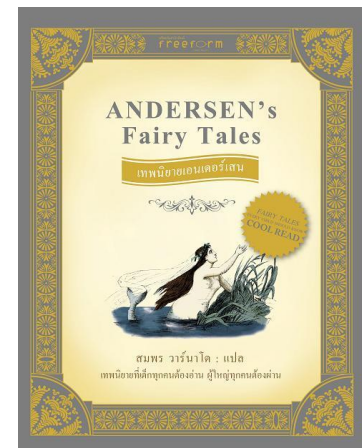
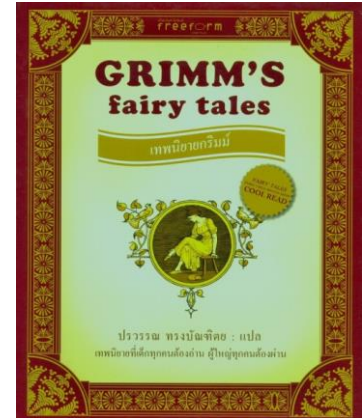
- วรรณคดีเหล่านี้มีลักษณะรวมคือ
 - ถ่ายทอดโดยการพูดหรือการร้อง
 - แต่งขึ้นโดยกลุ่มคน ไม่มีใครอ้างสิทธิ์เป็นเจ้าของ
 - การเล่าหรือร้องแต่ละครั้งมักมีการสร้างสรรค์ใหม่
 - ไม่มีสำนวนตายตัว
 - ผู้สร้างและเสพมีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง
 - มีการแพร่กระจาย

1. ลักษณะและความสำคัญวรรณคดีमुखपाठ

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- เรื่องเล่าพื้นบ้าน (folk narrative) เป็นการเล่าเรื่องร้อยแก้ว สืบทอดต่อๆ กันมา โครงเรื่องง่าย ไม่ซับซ้อน ทำให้จดจำและเข้าใจได้ง่าย
- เรื่องเล่าพื้นบ้านพบได้ในทุกวัฒนธรรมทั่วโลก
 - นิทานอีสป
 - นิทานกริมม์ของเยอรมัน เช่น สโนไวท์ เจ้าหญิงนิทรา ฮันเซลและเกรเทล
 - นิทานของฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์สันของเดนมาร์ก เช่น เงือกน้อย ลูกเป็ดขี้เหร่
 - นิทานปันทิพย์ของชาว

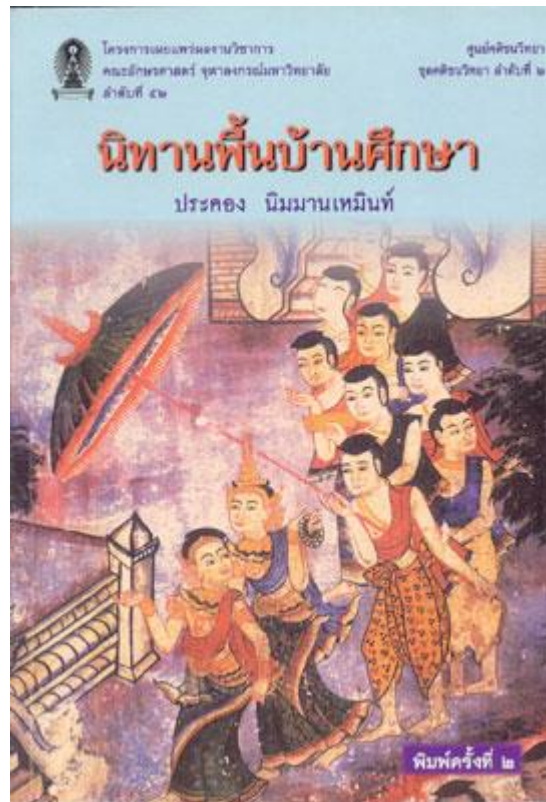

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- เรื่องเล่าพื้นบ้านของไทยมีอย่างหลากหลาย
 - เรื่องเล่าพื้นบ้านที่รับรู้ร่วมกัน
 - สังข์ทอง ปลาบู่ทอง นางสิบสอง ฯลฯ
 - เรื่องเล่าพื้นบ้านประจำท้องถิ่น
 - ผาแดงนางไอ่ ตาม่องล่าย
- เรื่องเล่าพื้นบ้านมีที่มาจากหลายแหล่ง
 - เกิดขึ้นในประเทศ เช่น แม่หากพระโขนง, ขุนช้างขุนแผน
 - ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ เช่น นิทานพระลักพระราม
 - มาจากวรรณคดีลายลักษณ์ เช่น นิทานชาดก

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- เรื่องเล่าพื้นบ้านของไทยสามารถนำมาจัดประเภทได้ 11 ประเภท
 - ตำนานปรัมปรา
 - นิทานศาสนา
 - นิทานคติ
 - นิทานมหัศจรรย์
 - นิทานชีวิต
 - นิทานประจำถิ่น
 - นิทานอธิบายเหตุ
 - นิทานเรื่องสัตว์
 - นิทานเรื่องผี
 - มุขตลกและเรื่องไม้อั่ว
 - นิทานเข้าแบบ

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- ตัวอย่างเรื่องเล่าพื้นบ้านที่น่าสนใจ
 - ตำนานปรัมปรา (myth) หรือเทพปกรณัม
 - เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับกำเนิดจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปราศฏการณ์ทางธรรมชาติ ตลอดจนพิธีกรรม
 - มักเป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์และเชื่อมโยงกับพิธีกรรมของท้องถิ่น
 - ตัวอย่างเนื้อหาเกี่ยวกับการกำเนิดโลกและมนุษย์
- ปู่สังกะสาอย่าสังกะสี ตำนานน้ำเต้า

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- ตัวอย่างเรื่องเล่าพื้นบ้านที่น่าสนใจ
 - ตำนานปรัมปรา (myth) หรือเทพปกรณัม
 - เนื้อหาเกี่ยวกับฝน
 - พญาคันคาก
 - เนื้อหาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
 - กบกินเดือนกินตะวัน
 - → เมฆลารามสูร

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- ตัวอย่างเรื่องเล่าพื้นบ้านที่น่าสนใจ

- นิทานมหัศจรรย์ (fairy tale)

- นิทานมหัศจรรย์ของต่างชาติมักเกี่ยวกับทเวดา นางฟ้า เจ้าหญิง เจ้าชาย แม่มด ซึ่งโดยรวมมักมีเหตุการณ์ความมหัศจรรย์เกิดขึ้น
- นิทานมหัศจรรย์ของไทยมักรู้จักในชื่อ นิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ
- ตัวอย่างนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่เรารู้จัก

- ปลาบู่ทอง
- สังข์ทอง
- นางสิบสอง
- โสนน้อยเรือนงาม

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- ตัวอย่างเรื่องเล่าพื้นบ้านที่น่าสนใจ

- นิทานมหัศจรรย์ (fairy tale)

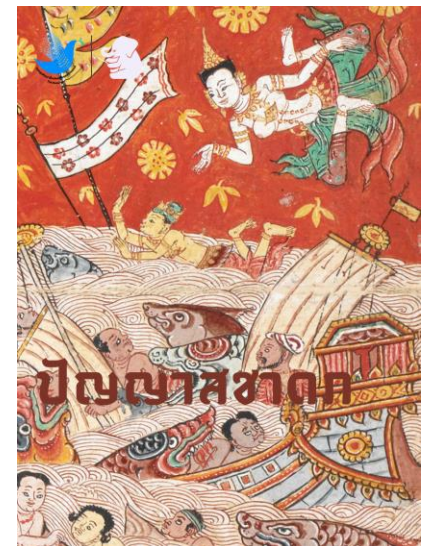
- ลักษณะของนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทย
 - ไม่ระบุสถานที่ชัดเจน
 - ตัวละครเอกฝ่ายชายมักเป็นชนชั้นสูง หรือเกิดมาพร้อมของวิเศษ ขณะที่ฝ่ายหญิงมักเป็นลูกกษัตริย์หรือฤาษี
 - ตัวละครเอกมักต้องทำภารกิจ มีการเดินทางหาของวิเศษ หรือปราบยักษ์ หรือบางเรื่องต้องเดินทางจากเมืองเพราะความอิจฉาระหว่างภรรยาหลวงและน้อย มักมีพระอินทร์หรือฤาษีเป็นผู้ช่วย
 - “รักลูกสาวยักษ์พากันจร แล้วย้อนกลับมาฆ่าพ่อตาตาย” หรือ “เรียนวิชา ฆ่ายักษ์ ลักนาง”

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- ตัวอย่างเรื่องเล่าพื้นบ้านที่น่าสนใจ

- นิทานศาสนา

- นิทานศาสนามักสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา
 - นิทานเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
 - เอาเนื้อหาในพุทธประวัติมาผูกเข้ากับท้องถิ่น
 - เรื่องเล่าเกี่ยวกับรอยพระพุทธบาท
 - นิทานจากคัมภีร์ทางศาสนา
 - อาจนำมาเอาเรื่องราวในพระไตรปิฎกมาเล่าต่อและแต่งเติม
 - เอาเรื่องพระโพธิสัตว์มาสร้าง เช่น ปญญาสชาดก

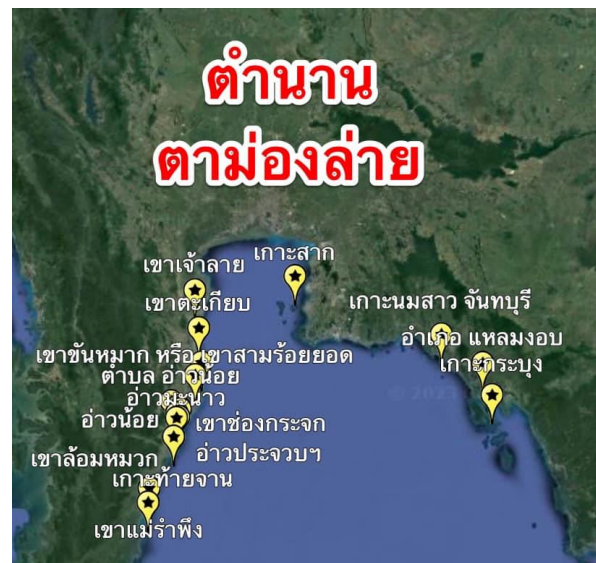

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- ตัวอย่างเรื่องเล่าพื้นบ้านที่น่าสนใจ
 - นิทานประจำถิ่น (sage/local legend)
 - เรื่องเล่าที่บอกความเป็นมาของบุคคลและสถานที่ในท้องถิ่น
 - เนื้อหามักมีความแปลกพิสดารซึ่งเชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง
 - มีการระบุตัวละครและสถานที่ไว้ชัดเจน ซึ่งอาจเป็นสถานที่ทางธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ได้

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- ตัวอย่างเรื่องเล่าพื้นบ้านที่น่าสนใจ
 - นิทานประจำถิ่น (sage/local legend)
 - ตัวอย่างนิทานประจำถิ่น
 - ตาม่องล่าย
 - ผาแดงนางไอ่

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

คำถามชวนคิด 1 เคยสังเกตไหมว่า

- เรื่องเล่าเหล่านี้มีสูตรของการเล่าเรื่องคล้าย ๆ กัน
- เรื่องเล่าเหล่านี้มีอยู่ในหลายวัฒนธรรม
- พอลองคิดถึงเรื่องเล่าบางเรื่อง เช่น ซินเดอเรลลา เรามักคิดถึงรองเท้าแก้ว และแม่เลี้ยงใจร้าย ฯลฯ
- กิจกรรม 1 ให้นักศึกษาช่วยกันคิดว่า เวลาพูดถึงนิทานพื้นบ้านไทย เรามักจะคิดถึงตัวละคร/เหตุการณ์/วัตถุอะไรบ้าง และนอกจากนิทานไทยแล้วยังพบในนิทานชาติอื่น ๆ อีกไหม

<http://linoit.com/users/SaranpatBoonhok/canvases/%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%201%20>

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

คำถามชวนคิด 2

- เรื่องเล่าเหล่านี้มีอยู่ในทุกวัฒนธรรม ทำไม ? แสดงว่าเรื่องเล่าเหล่านี้กำลังทำหน้าที่บางอย่างหรือไม่
- กิจกรรม 2 ให้นักศึกษาช่วยกันคิดชื่อนิทาน/ตำนาน และลองคิดว่าเรื่องเล่าพื้นบ้านนั้นๆ มีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง
- <https://docs.google.com/document/d/1UGHj97RKvHI85T0dMvol1YfKy4vZuCGM8y0XCBs5W0/edit>

2. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

- กิจกรรม 3 ให้นักศึกษาเตรียมนิทาน/ตำนานในท้องถิ่นตัวเองเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในชั้นเรียน